

الگوی راهنمای برگزاری کلاس‌های مجازی دانشگاه ولایت

نیم‌سال اول ۱۴۰۰-۱۳۹۹

(ویژه اساتید)

مقدمه

در اواخر بهمن ۱۳۹۸، اولین نشانه‌های بیماری کووید ۱۹ در ایران پدیدار شد. نگرانی‌های اولیه در رابطه با شیوع این بیماری، در مراتب آغازین، بیشتر متوجه حوزه بهداشت و درمان کشور بود و تمام تمرکز و توجه بر نحوه مقابله و برخورد با این بیماری بود. اما با گذشت زمان، ابعاد پیچیده‌تر آن کم کم خود را نمایان ساخت و سایرهای بخش‌های اجتماع نیز تحت تأثیر گسترش این بیماری قرار گرفت. در این میان، نظام آموزشی کشور و بویژه آموزش عالی، با ابعاد پیچیده‌تری از پیامدها مواجه شد. چرا که در دانشگاه‌های کشور متغیرهایی وجود داشت که چنانچه تدابیر مؤثری برای کنترل و مواجهه با بیماری انجام نمی‌شد، اثرات بسیار عمیقی بر جای می‌گذاشت. تجمع دانشجویان در کلاس‌های درس، خوابگاه‌های دانشجویی، سلف سرویس و سایر مکان‌های عمومی، شرایطی را پدید آورد که مسئولان آموزشی کشور بر آن شدند تا نسبت به تعطیلی دانشگاه‌ها اقدام نمایند.

در این میان، دانشگاه ولایت ایرانشهر نیز هم‌پای سایر مراکز آموزش عالی برای قرارگیری در فرایند آموزش الکترونیکی برنامه‌هایی را در دستور کار قرار داد و در راستای حفظ سلامت دانشجویان، کلاس‌های درس را از اسفند ۹۸ تعطیل و استفاده از برنامه‌های آموزش مجازی را در دستور کار قرار داد. اگر چه سابقه قبلی برای استفاده از این نوع آموزش در دانشگاه وجود نداشت اما با بسیج همه امکانات، بخش‌های مختلف دانشگاه با عزمی راسخ (علیرغم محدودیت‌های یاد شده) تمام توان خویش را مصروف ساختارسازی و مدیریت این روند نموده و با پیگیری نیازمندی‌های زیرساختی و تدوین شیوه‌نامه‌های یادگیری الکترونیک، به جهت‌دهی موضوع پرداختند.

امید است با بهره‌گیری از تجارب آموزش الکترونیکی در نیم‌سال گذشته و بر طرف نمودن ایرادها، خطاها و مشکلات قبلی، بتوانیم روند آموزش و ارزیابی الکترونیکی در نیم‌سال پیش رو را بهبود بخشیده و برنامه‌هایی با کیفیت مناسب‌تر را اجرایی نمائیم. یقیناً این مهم، با مشارکت مؤثر و همدلی و هم‌افزایی در همه بخش‌های دانشگاه میسر خواهد شد. بر این اساس، شیوه‌نامه ارائه شده به عنوان «نقشه راه آموزش الکترونیکی دانشگاه در نیم‌سال اول ۱۴۰۰-۱۳۹۹» ارائه می‌شود.

مفهوم آموزش الکترونیکی

آموزش الکترونیکی که حاصل بهره‌گیری از فناوری اطلاعات و ارتباطات در حوزه آموزش است، رویکرد جدیدی در آموزش است که در آن الزامی برای حضور فیزیکی مدرسان، دانشجویان و دانش‌آموزان در کلاس‌های درس نیست. این مفهوم که e-learning- electronic learning و یا به اختصار e-learning خوانده می‌شود، در مفهومی ساده، عبارت است از: به‌کارگیری فناوری اطلاعات در امر آموزش.

در آموزش الکترونیکی استفاده از ابزارهایی همچون نرم‌افزار، اینترنت، فضای مجازی و یا ترکیبی از همه این‌ها مرسوم و متداول است. در تعریف یونسکو از مفهوم آموزش الکترونیکی چنین آمده است: آموزش از راه دور به هر نوع فرایند آموزشی اشاره دارد که در آن، همه یا بیشتر تدریس توسط افرادی انجام می‌شود که از نظر زمانی و مکانی در فضایی دور از یادگیرنده هستند، بدین معنا که همه یا اغلب ارتباطات بین یاددهنده و یادگیرنده از طریق یک رسانه مصنوعی چاپی یا الکترونیکی انجام می‌شود.

بنابراین، آموزش الکترونیکی، شیوه‌ای نوین از آموزش است که محدودیت‌های کلاس‌های آموزش سنتی را از میان برده و در آن، الزامی به حضوری فیزیکی یاددهنده و یادگیرنده نیست و برای آموزش، ارائه تکالیف و ارزیابی یادگیرندگان، از روش‌ها و راهکارهای جدید (مبتنی بر فناوری اطلاعات) استفاده می‌شود.

بستر انجام فعالیت‌های آموزش الکترونیکی در دانشگاه ولایت

کلیه فعالیت‌های آموزش الکترونیکی، از قبیل تدریس، ارائه تکالیف و ارزیابی دانشجویان باید بر بستر سامانه‌های رسمی دانشگاه صورت پذیرد. این سامانه‌های عبارتند از:

۱. سامانه آموزش‌های الکترونیکی دانشگاه (VU)

۲. سامانه برگزاری کلاس‌های آنلاین و وبینار (BigBlueButton)

نکته: برگزاری کلاس و انجام فعالیت‌های آموزشی و ارزیابی بر بستر سایر سیستم‌ها، سامانه‌ها و شبکه‌های اجتماعی، جزو آموزش رسمی نیم‌سال جاری محسوب نخواهد شد.

روش‌های تدریس

الف) تدریس الکترونیکی بر خط (online)

با توجه به اینکه مقرر شده است، ۵۰ درصد کلاس‌ها در نیم‌سال جاری از طریق سامانه وبینار دانشگاه برگزار شود، لازم است اساتید محترم نکاتی که در ادامه ذکر می‌شود را مدنظر داشته باشند:

- برای استفاده مؤثر از این روش، فایل‌های آموزش تصویری برگزاری کلاس‌های آنلاین، در سایت دانشگاه موجود می‌باشد.
- نیمی از جلسات کلاسی هر ماه، به صورت آنلاین و وبیناری برگزار شود. بطور مثال: برای یک درس ۲ واحدی، معمولاً ۴ جلسه در ماه باید برگزار شود. با توجه به الزام برگزاری ۵۰ درصد کلاس‌ها از طریق سامانه وبینار، ضرورت دارد هر ماه دو جلسه از این درس بر بستر سامانه وبینار دانشگاه برگزار شود.

- سعی شود در ابتدای ترم (بویژه هفته اول) اولین جلسه هر درس به صورت آنلاین و از طریق سامانه وبینار برگزار شده و چارچوب برگزاری کلاس و ارزیابی، برای دانشجویان در ابتدای نیم‌سال تشریح شود.

- اگر چه دستیاران دانشجویی کلاس‌های الکترونیکی دانشگاه همانند نیم‌سال گذشته، فعال خواهند بود، اما در صورت نیاز، اساتید می‌توانند برای کلیه دروس و یا هر کدام از آن‌ها، یکی از دانشجویان فعال و توانمند (در زمینه مهارت‌های نرم‌افزاری و کار با سامانه) خود را به عنوان دستیار انتخاب نموده تا در زمینه استفاده از سامانه‌های آموزش الکترونیک دانشگاه، به سایر همکلاسی‌های خود یاری رسانند.

- زمان برگزاری کلاس‌های آنلاین و وبینار حداقل یک هفته قبل از آن، به دانشجویان یادآوری و اطلاع‌رسانی شود تا بویژه دانشجویانی که در زمینه دسترسی به اینترنت با مشکلاتی مواجه هستند، بتوانند شرایط حضور در کلاس را فراهم نموده و آمادگی لازم را داشته باشند.

- برگزاری کلاس‌های آنلاین در همان ساعات تعریف شده در سیستم گلستان باشد تا از تداخل و ناهماهنگی برنامه‌ها و دروس جلوگیری شود.

- در زمان برگزاری کلاس آنلاین و وبینار، حتماً محتوای کلاس ضبط شده و بر روی سامانه VU قرار داده شود. به گونه‌ای که به صورت آفلاین نیز قابل دریافت و بهره‌برداری باشد.

- در این روش، شیوه برگزاری کلاس باید به صورت تعاملی باشد و در حین تدریس، شرایطی فراهم شود تا دانشجویان از طریق صوتی در مباحث کلاسی مشارکت نمایند. در شرایط حضوری نیز، کلاسی که تنها استاد به ارائه مطالب بپردازد، خسته کننده خواهد بود. لذا برای رفع این مشکل در کلاس‌های وینار، تدریس تعاملی راهکار مؤثری می‌باشد. ضمن اینکه از طریق این روش، اساتید می‌توانند پی ببرند که کدام دانشجویان حضور واقعی و فعالی در کلاس دارند تا در ارزیابی این نکته را لحاظ نمایند.

برای تعاملی نمودن کلاس‌های آنلاین رعایت موارد زیر می‌تواند مفید باشد:

(۱) فراهم کردن زمینه مشارکت دانشجویان در مباحث کلاس. برای این منظور، به دانشجویان تأکید شود که مبحث هر جلسه را مطالعه نموده و برای مشارکت در بحث آن جلسه آمادگی لازم را داشته باشند. دانشجویانی که این رویه را رعایت می‌کنند از امتیاز مناسبی برخوردار شوند.

(۲) در تمامی جلسات تلاش شود از برخی از دانشجویان به صورت تصادفی، سؤال پرسیده شود. این موضوع باعث خواهد شد دانشجویان با برای مطالعه مباحث قبل از شروع کلاس، انگیزه کافی داشته باشند.

(۳) بخشی از کلاس آنلاین به ارائه‌های دانشجویان اختصاص پیدا کند. این ارائه می‌تواند راجع به موردی از مباحث درسی شامل حل یک مسأله، تشریح یک نظریه و ... باشد.

(ب) تدریس الکترونیکی برون خط (offline)

در این شیوه، محتواهای آموزشی و درسی، قبلاً توسط اساتید فراهم شده و از طریق سامانه آموزش‌های الکترونیکی دانشگاه (VU) در اختیار دانشجویان قرار داده خواهد شد. منظور از محتوای آموزشی و درسی، فایلی است که توسط خود اساتید تهیه شده و صدا و یا تصویر استاد بر روی آن وجود دارد. لذا مواردی از قبیل کتاب (پی دی اف و یا اسکن شده)، جزوه، اسلاید و ... محتوا محسوب نمی‌شود. در ادامه به برخی از شیوه‌های مؤثر و مفید تهیه و تولید محتوای الکترونیکی اشاره می‌شود:

۱- صداگذاری بر روی اسلاید

یکی از ساده‌ترین شیوه‌ها برای صداگذاری بر روی اسلایدها، استفاده از نرم‌افزار Powerpoint می‌باشد. کلیپ‌های آموزشی متعددی در اینترنت در رابطه با «آموزش صداگذاری بر روی پاورپوینت» وجود دارد که می‌توان از آن‌ها استفاده نمود. اگر چه این کار، مقداری سخت و زمان‌بر است، اما استفاده از تجربه سایر اساتید و بررسی نمونه‌های موجود در اینترنت می‌تواند کمک مؤثری به استفاده از این روش نمایند.

استفاده از نرم‌افزار iSpring یکی دیگر از ابزارهای مناسب برای صداگذاری بر روی اسلاید است که با بهره‌گیری از راهنمای آموزشی کاربرد آن از طریق اینترنت، می‌توان استفاده مؤثری از آن نمود.

۲- ضبط صفحه نمایش

برای این کار از نرم‌افزارهای ضبط صفحه نمایش می‌توان استفاده نمود. نرم‌افزارهای مفید زیادی در این زمینه وجود دارند که از آن جمله می‌توان به کامتاسیا (Camtasia)، فلش‌بک (bb flash back)، زد دی سافت اسکرین ریکورد (ZD Soft Screen Recorder) و بندی کم (Bandicam) اشاره نمود.

در این روش، مدرس کلیه فعالیت‌های آموزشی را بر روی کامپیوتر انجام داده و توضیحات لازم را به صورت صوتی و یا تصویری ارائه می‌نماید. کلیه مراحل این روش و توضیحات ارائه شده توسط مدرس، بوسیله نرم‌افزار ضبط و تبدیل به یک فیلم شده و در اختیار دانشجویان قرار می‌گیرد.

۳- فیلم‌برداری از تدریس

آمارهای جهانی نشان می‌دهد که ۶۷ درصد مدرسان اعتقاد دارند که در شیوه مجازی، تدریس ویدیویی، در افزایش یادگیری دانش‌آموزان و دانشجویان تأثیر بسیار زیادی دارد.

در این روش، می‌توان با استفاده از یک دوربین خانگی و یا حتی گوشی موبایل از تدریس خود فیلم‌برداری نموده و فایل آن را در اختیار دانشجویان قرار داد. برای این کار، می‌توانید از یک تخته سفید و یا حتی کاغذ سفید معمولی استفاده کنید. دوربین باید به طور ثابت بر روی صفحه مورد نظر زوم شود و سپس مدرس مطالب را بر روی تخته و یا کاغذ توضیح دهد. سپس فایل ضبط شده در اختیار دانشجویان قرار داده شود.

نحوه حضور و غیاب دانشجویان در شیوه برگزاری کلاس‌های مجازی

حضور و غیاب دانشجو در شرایط برگزاری کلاس‌ها به صورت مجازی می‌تواند چالش‌هایی را در پی داشته باشد. اما با اتخاذ یک سری راهکارها، می‌توان این موضوع را مدیریت نمود. در ادامه به برخی موارد در این زمینه اشاره می‌شود:

- مفهوم کلی حضور دانشجویان در فرایند آموزش مجازی به معنای مشارکت مؤثر آن‌ها در برنامه‌های آموزشی طول نیم‌سال است. لذا مؤلفه‌ای که می‌تواند به ارتقای زمینه حضور دانشجو در برنامه‌های آموزش مجازی (آنلاین و آفلاین) کمک نماید، این است که اساتید برنامه‌های مداومی برای مشارکت دانشجویان در فرایند آموزش داشته باشند.

- در حالت آفلاین، باید بررسی شود که آیا دانشجو شخصاً به دریافت مطالب و محتواهای آموزشی از سامانه اقدام نموده است؟ همچنین با دریافت گزارش میزان و زمان ورود دانشجو به سامانه می‌توان به صورت هفتگی، از نحوه فعالیت دانشجویان ارزیابی لازم را داشت. - ارائه تکالیف مختصر هفتگی در سامانه و الزام به انجام و بارگذاری آن‌ها در بازه‌های هفتگی، می‌تواند زمینه استفاده مداوم از سامانه و برنامه‌های درسی را توسط دانشجویان تقویت نماید.

- در حالت آنلاین، بررسی شرایط حضور و غیاب با سهولت بیشتری همراه است. در این زمینه از امکانات خود سامانه می‌توان بهره برد و با اخذ گزارش، زمان دقیق و میزان حضور هر دانشجو در کلاس را ارزیابی نمود.

- در حین برگزاری کلاس آنلاین، به صورت تصادفی می‌توان از دانشجویان سؤال پرسید تا مطمئن شد که دانشجو به صورت واقعی در کلاس حضور دارد.

- مهم‌ترین نکته در زمینه حضور و غیاب دانشجویان این است که این روند از همان ابتدای ترم آغاز شده و هر ماه یک بار وضعیت مشارکت و حضور دانشجویان مورد بررسی قرار گیرد و به پایان نیم‌سال موقوف نشود. دانشجویانی که مشارکت محدودی دارند تذکر داده شوند و اگر غیبت دانشجویی در کلاس‌های آنلاین به حد غیر مجاز رسید، حتماً در همان ابتدا به دانشجو اطلاع داده شده و تکلیف این موضوع در فرایند برگزاری ترم مشخص و نتیجه به دانشجو منعکس شود. عدم تعیین تکلیف وضعیت این قبیل دانشجویان، می‌تواند چالش‌های متعددی در پایان نیم‌سال ایجاد نماید.

البته ممکن است تا موارد محدودی دانشجویان با مشکلات اینترنتی مواجه باشند، اما مشارکت بسیار ضعیف و یا غیبت متعدد در کلاس‌های آنلاین، باید توسط اساتید به شورای گروه ارجاع و در خصوص وضعیت دانشجو تصمیم‌گیری شود. مجدداً تأکید می‌شود

این موضوع نباید به انتهای ترم موکول شده و هر زمانی که استاد مربوطه تشخیص داد مشارکت دانشجو قابل قبول نبوده و یا غیبت بیش از حد مجاز دارد، باید تصمیم لازم اخذ شده و اطلاع‌رسانی به دانشجو صورت گیرد.

شیوه‌های ارزیابی و امتحان

در آموزش غیر حضوری ارزیابی باید مستمر، مداوم، متنوع، چند مرحله‌ای و در طول نیم‌سال صورت گیرد. از آنجایی که برگزاری امتحان در این شرایط با چالش‌هایی همراه است، تلاش شود بخش عمده ارزیابی در برگیرنده فعالیت‌های مداوم دانشجو از قبیل شرکت در آزمونک‌ها و ارائه تکالیف، تمرین، پروژه و مشارکت‌های کلاسی باشد. این موارد باید بخش عمده‌ای از نمره دانشجو را شامل شود. با این وجود، اساتید می‌توانند بخشی از نمره را به آزمون پایانی اختصاص دهند. میزان نمره آزمون پایانی نباید بیش از ۵ نمره باشد.

- با توجه به ماهیت امتحانات غیر حضوری، **بهره‌گیری از روش‌های ترکیبی** زیر می‌تواند به درک مناسبی از میزان آموخته‌های دانشجویان و ارزیابی صحیح آن‌ها کمک نماید:

- آزمون چند گزینه‌ای، منحصراً از طریق سامانه VU

- آزمون تشریحی منحصراً از طریق سامانه VU

- آزمون تحلیلی کتاب باز

- امتحان شفاهی از طریق وینار

- تعریف و انجام پروژه‌های مختلف درسی

- تعریف و انجام تحقیق درسی

- ارائه تکالیف به صورت نوشتاری، صوتی و تصویری

- فعالیت‌ها و مشارکت‌های در طول ترم

نکته مهم: از بین روش‌های فوق، حداقل سه مورد انتخاب شود. ضمن اینکه ضرورت دارد اساتید محترم، روش‌های ارزیابی را در ابتدای نیم‌سال، تعیین و با مشخص نمودن میزان نمره برای هر روش و فعالیت، به دانشجویان درس مربوطه اطلاع‌رسانی نمایند.

- طراحی سؤالات (هم تستی و هم تشریحی) به گونه‌ای باشد که امکان تقلب به حداقل برسد. در همین زمینه موارد زیر لازم است رعایت شود:

- اساتید حتماً برای هر درس بانک سؤال ایجاد نمایند.
 - آزمون را به گونه‌ای طراحی نمایند تا سؤالات هر دانشجو به صورت تصادفی از بانک سؤال انتخاب شود. از این طریق، حداقل یک سوم سؤالات دانشجویان با یکدیگر متفاوت خواهد بود.
 - قسمت «به هم ریختن گزینه‌ها» در بخش آزمون‌سازی سامانه نیز فعال شود تا ترتیب سؤالات هر دانشجو نیز متفاوت باشد.
 - در سؤالات تستی، تنظیمات به گونه‌ای اعمال شود که گزینه‌های هر سؤال نیز برای دانشجویان مختلف متفاوت باشد.
- وقتی اساتید بانک سؤال داشته باشند، ترتیب سؤالات نیز متفاوت باشد و در آزمون‌های تستی، گزینه‌های هر سؤال نیز برای دانشجویان متفاوت باشد، امکان تقلب بسیار اندک خواهد شد.
- توصیه می‌شود بعد از برگزاری هر آزمون، به صورت تصادفی از حدود ۱۰ درصد دانشجویان درس، خواسته خواهد شد که از طریق سامانه وینار پاسخ سؤالات آزمون را به صورت تشریحی بیان نمایند. این موضوع باعث شد که دانشجویان ترغیب شوند برای آزمون مطالعه عمیق داشته باشند تا اگر جزو نفرات اعلامی بودند بتوانند پاسخ‌ها را بیان نمایند.

- لازم است بعد از هر آزمون، از دانشجویان خواسته شود پاسخ ها را در یک یا چند پیام صوتی، توضیح داده و از طریق سامانه و یا سایر شبکه‌های اجتماعی ارسال نمایند. این روش نیز باعث می‌شد که از نحوه توضیحات دانشجو، اساتید پی ببرند که آیا پاسخ های ارائه شده مبتنی بر یادگیری دانشجو هست و یا رونویسی از کتاب و جزوه.

نکات پایانی

آموزش مجازی، مدرس محور می‌باشد. لذا با رعایت محتوای الگوی ارائه شده، اساتید می‌توانند از روش‌ها و ایده‌های خلاقانه برای تدریس بهتر استفاده نمایند.

مطلوبیت آموزش مجازی تا حد بسیار زیادی به میزان تعامل یاددهنده و یادگیرنده بستگی دارد. لذا ضروری است در طول نیم‌سال از روش‌های مشارکتی برای درگیر کردن دانشجویان در فرایند آموزش استفاده شود. این موضوع به درک مناسب‌تر از روند ارزیابی دانشجویان نیز کمک خواهد نمود.

این شیوه‌نامه در تاریخ ۱۳۹۹/۶/۵ در شورای آموزشی دانشگاه به تصویب رسید و برای نیم‌سال اول سال تحصیلی ۱۴۰۰-۱۳۹۹ لازم‌الاجراء می‌باشد.